

РЕЦЕНЗИЯ

от

**Проф. д.пс.н. Иван Стоянов Александров,
Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна**

По отношение заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 338 от 20.06.2025 г. за включване в Научно жури за защита на дисертационен труд на НАБИЛ ШИБЛИ по професионално направление 3.2 "Психология", докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“, на тема **“Въздействие на въоръжените конфликти върху физическото и психическото здраве на палестинските ученици”**.

1. Актуалност.

В нашето съвремие въоръжените конфликти засягат живота, благосъстоянието и качеството на живот на почти 1,5 милиарда души по света. Независимо, че броят на въоръжените конфликти е намалял през последните няколко века, много малко страни са успели да се възстановят и да достигнат стабилност след конфликта. Събирането и анализирането на данни за здравето на младежите изложени на въоръжени конфликти подпомага информирането и влиянието върху съответните политики за здравно образование и стратегии за интервенция, както на национално, така и на международно ниво. В този аспект на разсъждение дисертационния труд на Набил Шибли разглежда една актуална и значима тематика.

Постоянното излагане на насилие и несигурност води до високи нива на стрес, тревожност и възможност за развитие на посттравматично стресово разстройство (ПТСР) сред населението, особено сред децата и младежите. Проучванията, които се цитират от докторанта показват, че палестинските деца са силно уязвими към последиците от въоръжения конфликт, като голям брой от тях съобщават за симптоми на посттравматично стресово разстройство и депресия.

Като цяло, проучването се стреми да генерира емпирични доказателства, които ще допринесат за нарастващия обем от знания относно последиците за психичното здраве на въоръжените конфликти върху децата в училище.

Темата е безспорно актуална за изследване, и то не само в едно научно направление. Резултатите от дисертационният труд могат да са полезни за специалисти и изследователи в сверите на възрастовата психология, клиничната психология, психология на здравето и др.

2. Обща характеристика на дисертационния труд.

Добре очертаната актуалност на проблема във въведението на дисертационната разработка и възможните пътища за проникване в същността на изучаваното явление, намира своята адекватна реализация в разгърнатото съдържание. Дисертационният труд на Набил Шибли е в обем от 174 страници, като съдържанието е структурирано в увод, три глави, заключение и библиография. Представени са 14 таблици. Цитирани са 272 източника.

Във въведението са представени аргументацията за избора на изследователската проблематика, както и ролята на разглеждания проблем в теоретичен и практико-приложен аспект.

Първа глава **„Психологически теории за обяснение на конфликти психични травми, и психично здраве на личността”** е теоретична и включва

осем подпараграфа. Направен е логично подреден и аргументиран опит да се представи Израелско-палестинският конфликт в неговата цялост като система. Разгледана е демографията на Палестина и въздействието на израелско-палестинския конфликт върху децата. Психологическите травми, специфичния статут на бежанец, както и проблемите в образованието породени от това. Специално място е отделено на физическите наранявания и увреждания, въздействията на конфликта върху социализацията и развитието на децата, детския стрес и механизмите за справяне.

Изяснени са целите на изследването, обосновката, изследователските задачи. Направен е сравнителен анализ на психологическите теории, подходи и модели за връзката между конфликтите и психичното състояние на личността.

Във втора глава **„Влияние на посттравматичното стресово разстройство върху психичното развитие на детето. Методология и организация на емпиричните изследвания”** са разгледани подробно Въздействията при излагането на въоръжен конфликт върху посттравматичното стресово разстройство (ПТСР) и депресията на палестинските деца в училище, неблагоприятните детски преживявания и когнитивното развитие сред децата на Западния бряг, излагането на въоръжен конфликт върху физическото здраве на палестинските деца в училище.

Направен е Сравнителен анализ на гледната точка на Selye, Lazarus, Folkman, Erickson, Piaget и Dolto относно детското развитие, идентичност, обич, кризи, недостатъци и добродетели.

В края на втора глава са дефинирани необходимите за дисертационното изследване параметри, а именно изследователския дизайн, обект и предмет на изследване, основната цел и хипотези на дисертационния труд, както и поставените за решаване задачи. Посочен е инструментариумът, с помощта на

който е реализирано дисертационното изследване, процеса на неговото осъществяване и интерпретацията на получените резултати.

Трета глава **„Интерпретация и анализ на резултатите от емпирични изследвания. Дискусия и изводи”** е посветена на интерпретацията и анализа на събраните данни, като кулминацията е представянето на резултатите от изследването. Данните, получени от проучването са щателно организирани и структурирани, като са използвани както методи за качествен анализ, така и количествени техники, за да се получи изчерпателна представа по отношение на резултатите. По този начин в проучването е постигнато по-задълбочено разбиране на сложността, свързана с психосоциалното въздействие на въоръжения конфликт върху палестинските ученици.

Изложението е написано логично, а докторантът демонстрира познаване на проблематиката и умения за логическа връзка между теоретичния подход и решаването на практическите въпроси.

Резултатите от това изследване имат своята приносна част и подчертават спешната необходимост да се обърне внимание на значителната уязвимост на палестинските деца в училищна възраст към въоръжен конфликт и неговото психологическо въздействие, особено високото разпространение на симптомите на посттравматично стресово разстройство.

Подборът на методики и познаването на принципите им на използване удовлетворяват подготовката на психолози в сферата на педагогическата и възрастова психология.

Като цяло, емпиричното изследване е прецизно планирано и проведено на основата на собствен за докторанта модел. Това са признаци за добре демонстрирана изследователска култура на автора на разработката и дълбочина на системното осмисляне на проблематиката.

Авторефератът отразява изцяло съдържанието на дисертационния труд.

Основните резултати от дисертационното изследване са представени на научната общественост и заинтересованите аудитории в списания, реферирани в световни бази данни с научна информация.

Не съм констатирал плагиатство от докторанта. Литературните източници са ползвани коректно.

3. Забележки и препоръки.

Нямам съществени забележки по предложения дисертационен труд.

4. Приноси

Цялостно дисертационният труд дава основание за формулиране на приноси в следните насоки:

- Разширяването на знанията за психологическото въздействие на въоръжените конфликти запълват празнина в изследванията на деца, засегнати от войната
- Усъвършенстване на теоретичните модели в изследванията на травмите и конфликтите
- Разширяване на методологичните подходи в изследването на конфликтите
- Подобряване на интервенциите в общественото здравеопазване

5. Заключение.

Считам, че представеният дисертационен труд от Набил Шибли има характер на самостоятелно научно изследване, което разкрива теоретични познания и способности за провеждане и интерпретиране на емпирични изследвания от автора.

Представената дисертация представлява актуално изследване в значима област на психологическото познание. Цялостната структура и приносните моменти в изследването ми дават основание напълно основателно да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури, да гласуват за присъждането на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.2. Психология „Педагогическа и възрастова психология“ на Набил Шибли.

гр. Варна

12.08.2025

Изготвил Рецензията:

Проф. И. Александров д.пс.н